

Haberler:

ULUSLARARASI HAÇLI SEFERLERİ SEMPOZYUMU (23-25 HAZİRAN 1997, İSTANBUL)

M. MEHDİ İLHAN

Haçlı seferleri denince hemen aklımıza Avrupa Hıristiyan devletlerinin *kafir* (infidel barbarians) diye ilan ettikleri Müslümanların elinden mukaddes toprakları kurtarmak için yapmış oldukları seferler gelir. Nitekim Papa II. Urban 18 Kasım 1095'te Müslümanlara karşı Haçlı seferlerini başlattığında amacının Doğu Hıristiyanlarını ve Hıristiyan kiliselerini Selçukluların elinden ve daha sonra da Kudüs'ü ve diğer mukaddes toprakları dinsizlerin elinden kurtarmak olduğunu açıkça ilan etmiştir (bk. Hans Eberhard Mayer, *The Crusades*, Oxford 1998, s. 8-9). Papa II. Urban'a rağmen bu sempozyum ile bunun pek de böyle olmadığı bir daha anlaşılmıştır. Aslında bu seferlere çok yönlü bakmak gerekiyor. Gerçeğin ne olduğunu anlayabilmek için daha çok araştırmaların yapılması gereği kendini bir daha bu sempozyumda göstermiştir. İlim adamlarının birçok konularda mutabık kalmadıkları bu sempozyumdan anlaşılmıştır. Bu seferler acaba bir doğu-batu çatışmasının yoksa Ortodoks ve Katolik kiliselerinin hesaplaşmasının bir ürünü mü idi? Veyahut Avrupa'da fakir halkı inleyen elit tabakanın suçluluk duygularının bir başka türlü hesaplaşması mı idi? Hz. İsa'yı gerçek anlamda sahiplenen Müslümanlardan bir başka anlamda papanın ve papazların kendilerini temize çıkarmak için Hıristiyan aleminin cihad adı altında dikkatlerini başka yöne çekmenin bir taktiği mi idi? Seferlerin dini, politik, sosyal ve ekonomik yönlerini inkar etmek mümkün olmadığı gibi Hıristiyan topluluklarının körü körüne bir cehennem ateşinin içine atılmalarının birçok değişik nedenlerini de araştırmak gerekir. Bu sempozyumla bunun cevabının bulunduğunu söyleyemem. Ancak cevabın ne olduğunu İslamın ve Hıristiyanlığın ruhunu ve bu iki dine mensup toplulukların kendi coğrafyaları içinde ne gibi motifasyonlarla hareket ettiklerini anlamadan ben de bilemem. Saygı ve sevginin ürünü olan bu sempozyum diğer ilim adamlarının çalışmalarında da kendini gösterse belki bazı sorularımıza cevap buluruz. Tarih araştırmaları çerçevesinde sınırlar kalkmalı, din, dil, kültür ve ırk farklılıkları bir sorun olmaktan çıkarılmalı ve sorulara ortak çalışmalar ile cevap aranmalıdır. Haçlı zihniyeti hâlâ var ise elimine edilmeli, coğrafi sınırlar gözetilmeden in-

sanlar arasında saygı ve sevgi bağları kurulmalıdır. Sempozyumun açılışını yapan Sayın Nâmik Kemal Zeybek'in ifade ettiği gibi İslâmı Hıristiyanlara, Hıristiyanlığı Müslümanlara anlatmada art niyete yer verilmemeli ve karşılıklı bilgi alış verişinden çekinilmemelidir.

Sicilya Müslümanlarının isyanlarını bildirisinde işleyen James Powell (*The Rebellions of the Sicilian Muslims: The Background to Lucera*) bu konuda yeterince araştırmanın yapılmadığına dikkatimizi çekti. Müslümanların Sicilya'da hâkimiyetine içerleyen Hıristiyanlar daha 1059'da Papa'nın izni ile Sicilya Müslümanlarına karşı Apulia ve Calabria dükü Robert Guiscard'ın kardeşi Rayer'in komutasında harekete geçmişlerdi. I. Roger'ın 1061 yılında Messina'yı ve 1091 yılında da bir kaç ileri karakolun haricinde tüm topraklarını feth etmesiyle Sicilya Müslümanlardan Hıristiyanlara geçti. 1194 yılına kadar Normanların yönetiminde kalan Sicilya'da bir çok İslâm abidelerinin ve yazmaların tahrip edilmelerine rağmen Müslüman kültürü devam etti. Bilhassa Müslümanlara olan yakınlığından dolayı "Putperest" olarak adlandırılan II. Roger güney İtalya'ya yaptığı seferlerinde Arap askerlerini ve mühendislerini kullandı. Hatta binalarını Arap mimarlar yaptılar. Araplar gibi sarayında hiciv sanatına hâkim şairler bulunuyordu. 1185 yılında adayı ziyaret eden meşhur seyyah İbn Cubeyr Kral II. William'ın (1166-1189) Müslümanlara son derece itimat ettiğini ve bir çok işlerini onlara yaptırdığını yazar. Hatta II. William'ın Arapçayı okuyup yazdığını belirtir (Bernard Lewis, *The Arabs in History*, London 1968, s. 118-119). Mamafih zaman geçtikçe durum değişir. Sicilya 1224 yılında Frederick Barbarossa'nın torunu Swabia dükü II. Frederick'in yönetimindedir. Müslüman valilerin yaşantılarını kendine adapte eden II. Frederick zaman zaman kendi cinsinden olanlara zulmetmekle kalmamış sayıları gittikçe azalan Sicilya Müslümanlarını büyük bir baskı altında tutmuş ve dolayısıyla onikinci ve onüçüncü asırlarda birbirini takip eden isyanlara sebebiyet vermiştir. Müslümanların isyanlarını ele alan James M. Powell isyan sebeplerini her ne kadar dile getirdi ise de kaynaklarda kısmen de olsa mevcut bilgilerin ışığında Müslümanların nüfusu, Hıristiyanlara oranları ve coğrafi dağılımları gözönünde bulunduran bir bildiri daha çok sorulara ışık tutabilirdi. Prof. Hassanein Rabie'm işaret ettiği gibi yuvarlakta olsa kaynaklarda verilen nüfus değerlendirilmeliydi.

I. Haçlı seferinin izleri, Avrupa'da Müslümanların ve Yahudilerin varlığı ve Avrupa devletlerinin birbirlerine karşı hareketleri Jonathan Philips'in işlemeye çalıştığı konu Papa III. Eugenius'un II. Haçlı seferine çağrısını dik-

katli bir şekilde işlenmesi gereğini ortaya koymaktadır. I. Haçlı seferi neticesinde kurtarılan mukaddes topraklar Urfa'nın tekrar Müslümanların eline geçmesiyle Haçlıların mukaddes topraklarda varlıklarını sürdürmeleri tehlikeye girmiştir. Papa III. Eugenius her ne kadar Bizans topraklarında tahribata yol açmayacağına inandığı dindarlığı ile bilinen Fransız Kralı VII. Louis komutasında Fransız ordularının harekete geçmesini sağladı ise de, yukarıda bahsettiğimiz ekonomik nedenler ve Hıristiyan fanatizmi bir taraftan İngiltere'nin savaş nedir bilmeyen fakir halkları diğer taraftan da Alman İmparatoru Konrad'ın (Conrad) komutasında Alman kuvvetlerinin 1147'de Haçlı bayrağını kaldırmalarına sebep olmuştur. Aralık 1147'de İstanbul'a varan bu Haçlı orduları bir taraftan Bizans topraklarında tahribata yol açarken diğer taraftan İtalyanlar deniz yolu ile Filistin'e varmak isteyen Haçlı gruplarından büyük bir miktarda gelir elde etmeye çalışmışlardır. Papa Eugeneus her ne kadar Fransızları bu iş için harekete geçirmede isabetli davranmış ise de diğer hareketlere mani olamaması ve diğer Haçlı ordularını engelleyememesi Hıristiyan alemindeki güçsüzlüğünün ve her yönden bazı çıkarların öne çıkmasının neticesi mi idi?

Avrupa'da bu hareketlilik devam ederken Haçlıların yönlendiği topraklarda da bir hareketlilik vardı. Prof. Dr. Ramazan Şeşen'in işlediği konu adından da anlaşılacağı üzere (Haçlı Seferleri Sırasında Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nin Siyasi ve Sosyal Durumu, Haçlılarla Yapılan Mücadeleye Katkısı) ancak bölgenin bir kısmındaki hareketlilik ve çeşitliliğe açıklık getiriyordu. Selçukluların XI. Yüzyılın ikinci yarısında Anadolu'ya gelmesiyle siyasi yapıda büyük değişiklikler oldu. Fatimileri ve Türkmenleri Şam ve Kudüs'ten süren Tutuş 1086'da Haleb'i de topraklarına kattı. Melikşah'ın 1092'de vefatını müteakip Selçuklu Devleti dağıldı. Bilhassa Tutuş'un vefatını müteakip Fatimiler kısa zamanda Selçuklular adına Kudüs'ü ellerinde tutan Artukluları sürmekle kalmadılar Haçlılara karşı mücadele eden Selçuklulara destek de vermediler. Bu arada bazı Ermeni beylikleri bağımsızlıklarına kavuştular. Böylece dağılan Müslüman birliğinin aksine Haçlılar bölgede başarıya ulaştılar. Mamafih "1128 yılında İmadeddin Zengi'nin Musul Atabeyliği'ne tayinine kadar Artuklular ve bölgedeki diğer Türk beylikleri Haçlılarla mücadelenin en ağır yükünü taşıdılar. Artuk'un oğulları Sökmen ile İlgazi bunların başında geldiler. Zengi'nin bölgeye gelmesinden sonra Zengiler ve Eyyubiler zamanlarında Haçlılarla yapılan mücadelede Güney Doğu Anadolu halkı bilhassa bölgedeki Türkler Haçlılarla yapılan sa-

vaşlara katılmaya devam ettiler. Ancak Moğolların 1258 yılında bölgeye gelişinden sonra bu katkı kesildi. Güney Doğu Anadolu bölgesinin önemli siyasi, askeri, ekonomik ve kültürel gücü kalmadı." (Uluslararası Haçlı Seferleri Sempozyumu, 23-25 Haziran 1997, İstanbul, Bildiri Özetleri, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1997, s.24).

Alman Çeşmesi önünde Uluslararası Haçlı Seferleri Sempozyumu'na katılan bir grup bilimadamı.

